

idő fogalmai szerint kapcsolódnak egymáshoz, viszonyuk merőben képzeletbeli, de persze nem véletlen, hogy a kisfiú éppen ezt a cselekményt vizionálta bele a felfoghatatlan jövőbe, témaválasztása így sorsválasztásként értelmezhető. Ez a sors a menekülő, a magányos ember sorsa, és ennek az életútnak a végpontja az illusztráció, amely mozgásba lendíti a kisfiú képzeletét. A képen egy zilált külsejű férfit látni, „szenvedő lélek, talán elveszített valakit vagy valamit, és most keresi, őt kutatva és hajszolva mindenütt”. Most éppen megmászni készül egy meredek, durva kövekből összerótt kőfalat. „A kép sötét és komor, estefelé, borús időben ábrázolta a tájat a rajzoló.” Aztán másik képre lapoz a kisfiú: egy elegánsan öltözött öregember ül egy hatalmas teremben, díszes lábú székben. Szemközt vele színpad áll, a pódiumon fehér ruhás, leeresztett hajú nő énekel, égnek emelt arccal, kitárt karral. Ebből a két képből születik meg a szemlélő számára a játék kiteljesedésének lehetősége, a történet most már megállíthatatlanul mesélni kezdi önmagát. A szép énekesnő a zilált külsejű férfi menyasszonya, akit az öreg megszóktetett, megvásárolt előle. A vad megjelenésű férfi története menekülés és kutatás, egy rögeszme rajza, az elveszített szerelem mániákus keresése lakásokon, utcákon, tereken, városokon át. A férfi végül eljut egy szobába, amelyben egy meztelen nő szobra áll. És ez a szobor egyszerre meglevenedik, a férfi pedig beszélgetni kezd vele. Itt megismétlődik a regény egyik kezdeti szituációja: a kisfiú játékait mindig a szemközti tűzfalon látható női mellszobornak játssza, ez a dombormű a képzeletbeli színház nézőközönsége. Így tehát a marcona külsejű férfi is eljutott a játékhoz, vagyis a meneküléshez. Hosszadalmas és bonyolult szerelmiháromszög-történetet mesél a megéledt szoboralaknak menyasszonyáról, aki azonban ebben az elbeszélésben egészen más szerepet játszik, mint ahogyan azt a „valóságban” megismertük. Ez az elbeszélés a férfi bosszúja és győzelme elveszített szerelmese fölött, ez is a játék egyik lehetősége. És itt már a „valóság-érzék egyensúlyzavarát” (Musil) érezzük, minden szereplő reménytelenül behömpölygette önmagát játékaik, képzelt történetei hálójába. Innen már nincs kiút, nincs menekülés, csak a halál, vagy, az író költői gondolata szerint, az illusztrációvá merevedés. Nem le-

hetséges megoldás: „A kutató ember illusztrációja mindig csak a kutató ember illusztrációja marad, és soha nem lesz megtalálható.” (Kiemelések: R. Gy.) Az illusztráció azonban nem teljesen halott, mindig van rá lehetőség, hogy megelevenedjen egy játékkereső, egy menekülő ember képzeletében. „Sokan látták az illusztrációt, sok élet és történet született meg különböző szemléletekből: az itt elmesélt csak egy a sok közül.” Hiszen a művészet csak játék, olyan játék, amelyben mindig önmagunkhoz menekülünk.

Bán Zoltán András

A FEHÉR ÉS ÁRNYÉKAI

Anna Mark képei elé

Kiállítás az óbudai
Vasarely-múzeumban

Nem beszélem a szakma madárnyelvét. Hogy mégis én nyitom meg Anna Mark tárlatát, egy évtizedek óta Párizsban élő és dolgozó festő első önálló kiállítását tulajdon szülőhazájában? ennek indokltsága, ha ugyan van egyáltalán, máshonnan ered.

Munkájának, művészi törekvéseinek jó megvilágítása érdekében egy költőt idéz előszeretettel Anna Mark; Friedrich Hölderlinnek azt az enigmatikus kijelentését, miszerint: „a helyhez siet az idő”. A holderlini metafora haikuba illően sejtelmes gondolatának nyilván megvan a maga ontológiai és metafizikai vonatkozása, igazsága, amely egy festő életművében történetesen úgy hat és úgy érvényesül, mint a megtalált teremtő inspiráció, amivel – egyik magánlevelének tanúsága szerint – az európai művészet első s máig felülmúlhatatlan aranykorának bölcsőt és otthont kínáló Görögország földjén találkozott e kiállítás képeinek a festője. Rodosz szigetén, abban a világban, ahol minden fehér, csak az árnyékok feketék. A fehér változatain: a természet fehér formáin és a teremtett világ fehér síkjain és fehér felületein, fehér geometriai alakzatain vándorló árnyékok feketéje testesíti meg az idő mozgását a földön; ez a kaleidoszkopszerűen változó, de objektív clair-obscur

tüneténye rajzolja ki minden tárgy, minden forma, minden jel és minden jelenség saját terét, „sajátidejében” a létezésből.

De a létezés kelet-közép-európai régiójában a helyéhez siető idő útjának mindig volt egyfajta erőszakos és sorsszerű történelmi determinációja is, amit az életünkkel bizonyíthatunk mindannyian, akik itt összesereglettünk 1990. január 11-én az óbudai Vasarely-múzeum egyik kiállítótermében. –S amikor Anna Mark fényéhes képeit: reliefjeit és gouache-ait nézem, azzal a sajátos kettős látással, ami itt, ezen a helyen mindannyiunkat jellemmez az idő magyarországi metszeteiben, az ő festészetének megtestesülései mögött voltaképpen az időnek ezt a történelmi vonulását látom. Minduntalan rajtakapom magam, hogy a mélyemlékezet a képek mögé odavetíti annak a sötét útnak a mozaikcserepeit, amelyek mentén a század egyik botrányától, a KZ-lágerek terétől szükségképpen a század másik botrányához sietett a történelmi idő; az úgynevezett „ötvenes évek” fekete labirintusához, amelynek csak vérvívó Minotaurusai voltak, de a szabadulás kijárata, akkoriban úgy tűnt, örökre elfalazva. Az idő mozgásában „az évek vonulását” látom „a gyűrött földeken”, egy másik költő: Pilinszky János versének (az eredetileg M. A.-nak ajánlott) APOKRIF-nak az „infravörösében”. Akkoriban ismerkedtünk össze személyesen is jó néhányan, „a lélek fényűzésére”: a művészetre áhító költő-, író- és festőjelöltek akkoriban terelődünk egymás mellé a teljes kilátástalanság alagútjában a WILHELM MEISTER illuminátusaira emlékeztető baráti társasággá, amelynek a volt *Válasz* volt szerkesztője, Sárközi Márta volt a sugárzó föld alatti Napja.

Aztán, kijutva ebből a fekete térből, legelőször nem is a tollat vagy az ecsetet és a festéket, hanem a reményt kellett – újra – megtalálni, hogy lesz még egyszer tiszta és szabad, autonóm művészet a magyar világon, s a hitet kellett – újra – felszítani, hogy mégiscsak van értelme, szellemi és erkölcsi fontossága a tiszta művészi megfogalmazásnak, amelynek a lehetőségét a világ: az idő történelmi vonulása

oly botrányosan és szinte jóvátehetetlenül meggyalázta.

Mindezt azért bátorkodtam elmondani, mert meggyőződésem, hogy csupán az esztétika műszavaival, fogalmi hologramjával nem lehet megközelíteni és leírni Anna Mark vállalkozásának a természetét, külső-belső karakterét. Csakis ennek a sötét útnak az emlékeivel és tapasztalataival együtt jelölhetjük ki Anna Mark művészetének a helyét a modern piktúra forrongó galaxisában, amelyről kerek nyolcvan esztendővel ezelőtt, a Galilei-körben tartott előadásában így beszélt Kernstok Károly: „*Én a művészet mai forrongását egy nagy, óriási tisztulási folyamatnak tekintem, amely, mint a láztól, úgy akar megszabadulni mindazoktól a külsőségektől, amelyek a festészetben ma még igen fontos szerepet játszanak... Érdekes jelenség – folytatta gondolatmenetét, hitvallását a LOVASOK A VÍZPARTON festője –, hogy ezzel a tisztulási folyamattal, amely a művészetet megtisztítja a formalizmusoktól, azaz azok elsöndű szereplésétől, ezzel a tisztulási folyamattal önkebelében egy másik szelekció is folyik. Az egyik a kutató művészet, amelyik a művészi evolúció munkáját végzi, ez adja a remekműveket. A másik az alkalmazkodó művészet, amely egyik-másik ideológia vagy osztály szolgálatában állva... hűbéresként kíséri kalóz urát jó és balsorsában. Ha győz a gazda, divatos a piktúrája, ha megbukik, úgy vele együtt eltűnik a semmiségbe.*”

Látnoki szavak. Visszatekintve a különböző izmusok tündöklésének és nyomorúságának az évszázadára, napjainkban még nyilvánvalóbb, hogy az igazi kérdés-nem az, hogy egy műalkotásnak a művészetet vonatkozó teóriák katalógusában hol van a helye, hanem hogy alkotója a kutató művészet evolúciós munkáját végzi-e, vagy – Kernstok szavával – „*másodosztályú pingálást*” művel? Anna Mark – de befejezésül hadd mondjam így a nevét: Márkus Anna – képeit azért nem lehet valamelyik/bármelyik elmélet pórázára fűzni, mert a saját útját követő kutató művészetének a megszenvedett szabadság a garanciája és hitelesítője.

Domokos Mátyás